

ลีลาภาษาในการเทศน์มหาชาติ เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับวิงวอนหลวง

Language style in preaching The story of Mahavessantara Jataka royal

supplication edition

พระใบฎีกานพ บุญมา*

Phrabaidika Nop Boonma*

คณะศิลปศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยพะเยา*

Bachelor of Arts University of Phayao*

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ลีลาภาษาระดับคำและประโยคในวรรณคดีเทศน์มหาชาติ ถิ่นนาเรื่องมหาเวสสันดรชาดก และ เพื่อวิเคราะห์ลีลาภาษาระดับข้อความในวรรณคดีเทศน์มหาชาติถิ่นนา เรื่อง มหาเวสสันดรชาดก ข้อมูลที่ใช้ศึกษาคือ วรรณกรรมเทศน์มหาชาติเรื่อง เวสสันดรชาดก ฉบับวิงวอนหลวง โดยใช้กรอบแนวคิด ลีลาการใช้ภาษา 3 ระดับ คือ ระดับคำ ระดับประโยคและระดับข้อความ

ผลการวิจัยลีลาภาษาในการเทศน์มหาชาติถิ่นนาระดับคำพบว่า ผู้แต่งคัมภีร์ได้ใช้ลีลาภาษาตามกรอบแนวคิดจำนวน 6 ประเด็นคือ 1) ลีลาคำสัมผัสคือมีเสียงสัมผัสทั้งพยัญชนะและสัมผัสสระ 2) ลีลาคำซ้อน 3) ลีลาคำซ้ำ 4) ลีลาภาษาถิ่น 5) ลีลาคำหลาก และ 6) ลีลาอื่นๆ จึงทำให้มีลีลาภาษาที่หลากหลายในความคิดของผู้อ่านทั้งรูปคำและเสียงของคำ ส่วนในลีลาระดับประโยคพบว่าผู้แต่งใช้ลีลา 2 ลักษณะ คือ การใช้ประโยคสั้นที่เรียกว่า เอกรรณประโยคหรือประโยคความเดียว และการใช้ประโยคยาวที่เรียกว่า อเนกรรณประโยคหรือประโยคความรวมครบทั้ง 4 ชนิด และสังกรประโยคหรือประโยคความซ้อนครบทั้ง 3 ชนิด และลีลาระดับข้อความพบว่า ผู้แต่งใช้ลีลา 3 ลักษณะ คือ การใช้ภาษาที่มุ่งให้เกิดความงามในลักษณะด้านภาพพจน์ได้แก่ ภาพพจน์เชิงอุปมาอุปไมย ภาพพจน์เชิงอติพจน์ ภาพพจน์เชิงสัทพจน์ ภาพพจน์เชิง บุคลวัตและภาพพจน์อื่นๆ ด้านโวหารใช้ลีลาภาษา 4 โวหาร ได้แก่ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหารและสาธกโวหาร และด้านรสวรรณคดีใช้ลีลาภาษาให้เกิดรสวรรณคดี 3 รส ได้แก่ เสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรธวาที และสัลลาปังคพิสัย

คำสำคัญ : ลีลาภาษาในการเทศน์มหาชาติ, มหาเวสสันดรชาดก, ฉบับวิงวอนหลวง

Abstract

This thesis aims to analyse the language-level words and sentences in the Mahachati of the literary literature, Wetsandon Jataka, and to analyze the text-level language. Study information is a Mahachati literary literature Wetsandon Jataka the supplications using a conceptual framework. The three-level language is the word level. Sentence level and level of text

The results of the research, the language of the Mahachati, the level of the author of the Bible. The idea is that the composer is using the language of the 6 concept framework. 1) Style word 2) Pattern 3) Repeat words 4), native language, 5), and so on, in other words, a wide variety of languages in the idea of reading the words and sounds of words. In a sentence-level figure, the author of the figure 2 characteristic is the use of a short sentence called an ace, a sentence or a single sentence, and the use of long sentences called. Wide range of all four types of sentences or sentences, and the sang on sentence or sentence of all three types and text-level figure. found that the author of the three- A metaphor image A visual expression A visual expression The visual expression of the word and The stylistic expressions use the four-lingual figure, such as lecture, rhetoric, stylistic, and Sathok, and literary literature. Use the language of Suavarotcanee: the monument Naripramot, Piroyvathang and Sanlapangawisai

Keyword: Lange style in preaching, The story of Mahavessantara Jataka, Royal supplication edition

บทนำ

ลีลาภาษาเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมในการสื่อสารเป็นการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกาลเทศะหรือ รูปแบบของวิภาษที่แตกต่างกันตามสถานการณ์การสื่อสารในท้องถิ่นล้านนา หมายถึงดินแดน 8 จังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ผู้คนในพื้นที่เหล่านี้จะเรียนตนเองว่า คนเมือง ภาษาเมืองและดินแดนล้านนา มีจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องภาษาเมืองและประเพณีต่าง ๆ ด้านประเพณีในล้านนามีหลายประเพณีแต่ประเพณีสำคัญคือการเทศน์มหาชาติซึ่งเรื่องที่น่าสนใจมาเทศน์คือ มหาเวสสันดรชาดก การเทศน์มหาชาตินั้นต้องใช้คำ น้ำเสียงในแต่ละกัณฑ์แตกต่างกัน เช่น กัณฑ์ทศพรจะใช้เสียงเรียบ ๆ ดังปานกลางและฟังดูองอาจน่าเคารพยำเกรง กัณฑ์ชูชกต้องใช้เสียงดังๆ สนุกสนาน แบบตลกคะนองบ้าง ส่วนกัณฑ์มัทรีจะต้องใช้พระนักเทศน์เสียงเล็กแหลมแบบผู้หญิง เวลารำให้ คร่ำครวญจะแสดงอารมณ์โศกได้ทันทีในด้านทำนองการเทศน์ก็มีความโดดเด่นเฉพาะตน เช่น กัณฑ์วนประเวศน์ นักเทศน์นิยมแหล่ถึงกษัตริย์เดินดง ชมนก ชมไม้ เป่าเปลี่ยวเปลี่ยวตาย โหยหา ผู้อยู่เบื้องหลังเป็นบางครั้ง

เนื้อหาวรรณกรรมเวสสันดรชาดกในท้องถิ่นล้านนาเกี่ยวกับประวัติพระเวสสันดรชาดก ตั้งแต่การประสูติจนกระทั่งสวรรคตโดยแบ่งเนื้อหาเป็น 13 ตอน หรือ 13 กัณฑ์ ประกอบด้วย กัณฑ์ทศพร มี 19 คาถา กัณฑ์หิมพานต์ มี 134 คาถา กัณฑ์ทานกัณฑ์ มี 209 คาถา กัณฑ์วนประเวศน์ มี 57 คาถา กัณฑ์ชูชก มี 79

คาถา กัณฑ์จุลพน มี 35 คาถา กัณฑ์มหาพน มี 80 คาถา กัณฑ์กุมาร มี 101 คาถา กัณฑ์มัทรี มี 90 คาถา กัณฑ์ลักขณพ มี 43 คาถา กัณฑ์มหาพรหม มี 69 คาถา กัณฑ์ฉกษัตริย์ มี 36 คาถา และกัณฑ์นครกัณฑ์ มี 48 คาถา ในวรรณคดีเทศน์มหาชาติล้านนาคือผู้แต่งหลายสำนวน สำนวนที่ไพเราะ มีผู้นิยมฟังและนิยมนำมาเทศน์ คือ ฉบับสำนวนวิงวอนหลวง ซึ่งนายสมคิด วัชรศาสตร์ (เปรียญ) ร่วมกับพระสงฆ์ที่มีความรู้ด้านการเทศน์มหาชาติจากวัดวาลุการาม (เกาะทราย) จังหวัดลำปาง ปรับปรุงสำนวนภาษาคำเมืองให้เหมาะสมกับท้องถิ่นล้านนา โดยใช้อักษรไทยกลางแต่เป็นคำเมืองหรือภาษาไทยถิ่นล้านนา มีรูปแบบการประพันธ์ท้องถิ่นที่เรียกว่า “คำว” มีลีลาการใช้ภาษาเป็นเอกลักษณ์ของคำและสำนวน

ลักษณะเด่นด้านลีลาการใช้ภาษาในวรรณคดีเทศน์มหาชาติล้านนาเรื่อง เวสสันดรชาดกสำนวนวิงวอนหลวงนี้ดีเด่นทั้งลีลาการใช้ภาษาระดับคำ ระดับประโยคและข้อความ ยกตัวอย่างเช่นลีลาการใช้ภาษาระดับคำ ดังข้อความตอนพระนางมัทรีกล่าววิงวอนขอผ่านทางจากพญาเนื้อทั้ง 3 ตัวว่า “ดูรา เจ้าพระยาเนื้อทั้งสาม กรียาอันไหวแห่งข้า จูงมีแก่พระยาเนื้อทั้งสาม อันมีตัวงามพิใหญ่ ขออินธุขุนนางหน่อท้าว น้องแห่งสุเจ้าชื่อว่ามัทรี” การใช้คำว่า ข้าและขุนนางนั้น เป็นคำศัพท์ที่บ่งบอกถึงตัวตนผู้กล่าววิงวอนด้วยความเคารพยำเกรงและมีลักษณะการขอความเอ็นดูด้วย การใช้คำเช่นนี้ ทำให้ผู้ฟังรู้สึกรักและสงสารนางมัทรีมาก ลีลาการใช้ภาษาระดับประโยคนั้น จะมีรูปแบบที่สมบูรณ์ทั้งประธาน กริยาและกรรม รวมทั้งมีข้อความขยายประธานบ้าง ขยายกริยาบ้าง เช่น “พระยาเนื้อทั้งสาม อันมีตัวงามพิใหญ่ ขออินธุขุนนางหน่อท้าว น้องแห่งสุเจ้าชื่อว่ามัทรี”

ส่วนลีลาการใช้ภาษาระดับข้อความนั้นเกิดขึ้นจากการนำถ้อยคำมาเรียงร้อยต่อเนื่องกันเป็นกลุ่มของถ้อยคำ อาจมีลักษณะเป็นประโยคทั้งขนาดสั้นและขนาดยาวตั้งแต่ 1 ประโยคขึ้นไปจนกระทั่งสื่อความหมายได้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่ต้องการ องค์ประกอบด้านข้อความนี้มีลักษณะประสมประสานกันด้วยประโยคหลายๆ ประโยค ก่อเกิดเป็นกระบวนประโยคที่ต่อเนื่องกันไปจนเป็นภาษาระดับข้อความ วรรณคดีเทศน์มหาชาติล้านนาเรื่องมหาเวสสันดรชาดกนี้จัดว่าเป็นภาษาระดับข้อความที่มีความโดดเด่นในด้านลีลาภาษาในลักษณะโวหารและภาพพจน์ชนิดต่าง ๆ ลักษณะภาษาโวหาร เช่น พรรณนาโวหารถึง ลักษณะภาษาภาพพจน์ เช่น ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน โวหารและภาพพจน์ดังกล่าวล้วนมีความโดดเด่นในตัวเองเพราะเป็นกลไกสำคัญที่ใช้เป็นเครื่องมือตรึงใจผู้ฟังให้รับฟังการเทศน์มหาชาตินี้ได้จนกระทั่งจบเรื่อง ตัวอย่างภาพพจน์บุคลาธิษฐานในกัณฑ์กุมารตอนนางมัทรีสุบินนิมิตว่า “ต พน รตติ ในกลางคืนใกล้รุ่งรวายตรี นางราชะมัทรีเทวีระสีนี้ ก็มาผินหันหลาก นิมิตมากปุนกลัว เอโก ปุริโส ยังมีชายผู้หนึ่งดำ ๆ เนื่อนนกำเหมือนหมี่ นุ่มผ้าดีเยี่ยมผาด ผืนนึ่งนึ่งพายใน ผืนนึ่งสะไบพายนอก มาตัดดอกไม้แดงสองหู ผ่อเล็งดูหยอหยาย มือถือดาบแคนตา เข้ามาสู่บัณณศาลานางแล้ว ก็คำราบนางแก้วมัทรี ยับเอาเกษีหมวดเกล้า หื้อนางท้าวอนหงาย แล้วชักเอาตานางนายทั้งคู่ แล้วตัดเอาต้นแขนนางกว่า ยกขวานผ่าหัวอก จกเอาหัวใจได้แล้ว นางแก้วให้เกิดตึงตาย แล้วถือเอาวัตถุทั้งหลายหนีกว่า เข้าสู่ป่าไม้ไปพลัน” คำว่า ยังมีชายผู้หนึ่งดำ ๆ เนื่อนนกำเหมือนหมี่ นุ่มผ้าดีเยี่ยมผาด ผืนนึ่งนึ่งพายใน ผืนนึ่งสะไบพายนอก มาตัดดอกไม้แดงสองหู ผ่อเล็งดูหยอหยาย มือถือดาบแคนตา เข้ามาสู่บัณณศาลานางแล้ว ก็คำราบนางแก้วมัทรี ยับเอาเกษีหมวดเกล้า หื้อนางท้าวอนหงาย แล้วชักเอาตานางนายทั้งคู่ แล้วตัดเอาต้นแขนนางกว่า ยกขวานผ่าหัวอก จกเอาหัวใจได้แล้ว นางแก้วให้เกิดตึงตาย แล้วถือเอาวัตถุทั้งหลายหนีกว่า เข้าสู่ป่าไม้ไปพลัน” คำว่า ยังมีชายผู้หนึ่งดำ ๆ เนื่อนนกำเหมือนหมี่ นั้นเป็นคำที่แสดงให้เห็นภาพพจน์ว่าชายนั้นตัวดำและใหญ่เหมือนหมี่ เป็นต้น ส่วนลีลาอื่นๆ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจอีกจำนวนมาก

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์จะวิเคราะห์เกี่ยวกับลีลาภาษาในวรรณคดีเทศน์มหาชาติเรื่องเวสสันดรชาดก โดย วิเคราะห์ทั้ง 3 ด้าน คือ ลีลาการใช้ภาษาระดับคำ ลีลาการใช้ภาษาระดับประโยคและลีลาการใช้ภาษาระดับข้อความ เนื่องจากการเทศน์มหาชาติที่เป็นท้องถิ่นล้านนามีผู้ศึกษาค้นคว้าไว้จำนวนมากแต่มีปัญหาที่ความแตกต่างกันในลีลาภาษาและความหมายทั้งระดับคำประโยค และระดับข้อความ เพราะปัญหาในแต่ละประเด็นเกิดผลกระทบจำนวนมาก เช่น ความเข้าใจภาษาผิดผู้ฟังอาจนำไปเผยแพร่เนื้อหาแบบผิดหรือ การใช้ประโยคและข้อความที่ไม่สมบูรณ์ผู้ฟังจักเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์

จะวิเคราะห์เกี่ยวกับลีลาภาษาในวรรณคดีเทศน์มหาชาติเรื่อง เวสสันดรชาดกเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่กระจ่างแจ้งต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ลีลาภาษาระดับคำและประโยคในวรรณคดีเทศน์มหาชาติล้านนาเรื่อง “มหาเวสสันดรชาดก”
2. เพื่อวิเคราะห์ลีลาภาษาระดับข้อความในวรรณคดีเทศน์มหาชาติล้านนาเรื่อง “มหาเวสสันดรชาดก”

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้พยายามค้นหาว่า ชาวล้านนานิยมฟังเทศน์มหาชาติฉบับใด จากการสำรวจที่สามารถสรุปได้ว่า สำนักวิงวอนหลวงเป็นที่นิยมฟังสาเหตุประการหนึ่งเพราะผู้แต่งหรือปรับปรุงนั้นเคยบวชเป็นพระมหาเปรียญและลาสิกขาบทมาเป็นลูกเขยชาวบ้าน ได้สัมผัสกับความเป็นอยู่ของชุมชนและตนเองได้เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น

ส่วนด้านผู้เทศน์นั้น ผู้วิจัยได้คลุกคลีกับพระนักเทศน์ในเชียงใหม่มามากจึงรู้ว่า พระรูปใดเทศน์อย่างไร ลีลาแบบใดเพื่อให้ความรู้มาประกอบการวิจัยเรื่องนี้

กลุ่มเป้าหมาย

ได้แก่ ลีลาภาษาในลักษณะต่าง ๆ ได้จากตัวบทที่ใช้ในการเทศน์มหาชาติซึ่งเป็นที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในพื้นที่ล้านนาคือเรื่อง “มหาเวสสันดรชาดก ฉบับวิงวอนหลวง” ปรับแต่งโดยนายบุญคิด วัชรศาสตร์ (เปรียญ) แบ่งข้อมูลออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ **ตอนต้น** เป็นข้อมูลที่ใช้กล่าวก่อนเข้าสู่การเทศน์มหาชาติทั้ง 13 กัณฑ์ มีข้อมูล 2 ชุด ได้แก่ 1) คำอาราธนาธรรม เรียกว่า “รวมกาพย์ธรรม-คำอาราธนาธรรม” ผู้กล่าวคำอาราธนาธรรมนี้มีคือนายก และ 2) บทปฐมมาลัยเก้า เป็นบทที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นองค์เทศนาธรรมเทศน์ก่อนที่จะเทศน์มหาชาติเรื่อง เวสสันดรชาดกทั้ง 13 กัณฑ์ และ **ตอนท้าย** เป็นบท “ทุติยมาลัยปลาย” เป็นบทที่พระสงฆ์รูปหนึ่งซึ่งนิมนต์มาเทศน์กัณฑ์นี้โดยเฉพาะ พระสงฆ์ที่นิมนต์มาเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกในแต่ละครั้ง มีจำนวน 15 รูป รวมการเทศน์มี 15 กัณฑ์

แนวคิดและขอบเขตการวิจัย

แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ตัวบทวรรณคดีเทศน์มหาชาติล้านนาเรื่องมหาเวสสันดรชาดกนี้ คือแนวคิดสุนทรียศาสตร์ซึ่งผู้วิจัยปรับประยุกต์ใช้แนวคิดการจำแนกคำและกลุ่มคำของ วรวรรธน ศรียาภัย (2557, หน้า 2-1-2-21) การจำแนกหมวดคำ ชนิดและโครงสร้างของวลีของวิจิตร ภาณุพงศ์ (2543 หน้า 49-94) สุนทรียศาสตร์ของจิตรลดา สุวัตติกุล (2554, หน้า 211-239) และแนวคิดทางภาษาของนิวแมน ซึ่งมีประเด็นวิเคราะห์ 2 ประเด็นดังนี้ 1) ลีลาภาษาระดับคำและประโยค จะวิเคราะห์เสียงของคำ การเล่นคำ และจังหวะกับลีลาของคำ โดยเสียงกับความหมายจะมีความสัมพันธ์และสอดคล้องประสานกัน 2) ลีลาภาษาระดับข้อความ เป็นการใช้อย่างที่มุ่งให้เกิดความงามในลักษณะภาพพจน์ รสวรรณคดี และโวหารประยุกต์ใช้แนวคิดของปฏิพันธ์ อุทยานกุล

แนวคิดสุนทรียศาสตร์		
ลีลาระดับคำและประโยค		ลีลาระดับข้อความ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบบันทึกข้อความใช้เก็บรวบรวมข้อมูลลีลาคำ ทั้ง 6 ชนิด ลีลาประโยคทั้ง 3 ชนิดและลีลาข้อความทั้ง 3 ชนิด

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากพระผู้เทศน์ ผู้วิจัยได้ตามฟังเทศน์ทั้ง 13 กัณฑ์แล้วขอสัมภาษณ์เกี่ยวกับลีลาภาษาเพิ่มเติม

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ลีลาภาษาในวรรณคดีเทศน์มหาชาติเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (วิจัยเอกสาร) โดยผู้วิจัยกำหนด 2 ประการคือ เพื่อวิเคราะห์ลีลาภาษาระดับคำและประโยคในวรรณคดีเทศน์มหาชาติล้านนาเรื่องมหาเวสสันดรชาดก และเพื่อวิเคราะห์ลีลาภาษาระดับข้อความในวรรณคดีเทศน์มหาชาติล้านนาเรื่อง มหาเวสสันดรชาดก ประชากรที่ใช้ศึกษาพบว่า ข้อมูลลีลาระดับคำมี 2 ลักษณะคือ คำเดี่ยวและคำมากพยางค์ ในที่นี้ผู้วิจัยได้ปรับประยุกต์ใช้แนวคิดการจำแนกคำและกลุ่มคำของ วรวรรณ์ ศรียาภย์ (2557, หน้า 2-1 – 2-21) การจำแนกหมวดคำ ชนิดและโครงสร้างของวลีของวิจิตร ภาณุพงศ์(2543 หน้า 49-94) จากข้อมูลในกัณฑ์ ทศพร พบว่า มีลีลาการใช้คำต่างไปจากคัมภีร์เทศน์ จักใช้สำเนียงเสียงอ่อนเป็นทำนองต่าง ๆ เปลี่ยนเป็นสำเนียงของภาษาในท้องถิ่นล้านนาจากระดับคำในแต่ละกัณฑ์โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ

การสรุปลีลาระดับคำ ข้อมูลระดับคำนี้มีทั้งคำเดี่ยวคือ คำเดี่ยวที่เปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในคำและเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ในคำและคำมากพยางค์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยการจำแนกคำตามกรอบแนวคิด 5 ประเด็นคือ การวิเคราะห์ลีลาระดับคำ ผู้แต่งวรรณคดีเทศน์มหาชาติเรื่อง มหาเวสสันดรชาดกฉบับวิงวอนหลวงได้แต่งเรื่องขึ้นโดยกำหนดการใช้ระดับคำตามบริบทของท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสังคมในล้านนามีทั้งคำเดี่ยวคือ คำเดี่ยวที่เปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในคำและเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ในคำและคำมากพยางค์คือคำเดี่ยวที่เปลี่ยนแปลงเสียงพยัญชนะในคำและเปลี่ยนเสียงวรรณยุกต์ในคำทุกพยางค์หรือบางพยางค์ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามกรอบแนวคิด 6 ประเด็นคือ 1) ลีลาคำสัมผัส คือ การใช้ถ้อยคำในการประพันธ์ให้มีอักษรสัมผัสหรือคล้องจองกันเป็นพิเศษ รวมทั้งการเปลี่ยนเสียงสระบ้าง เสียงพยัญชนะในถ้อยคำบ้าง โดยใช้ลีลาคำสัมผัสดังนี้ ประการที่ 1 ลีลาการเล่นคำทำยวรรคแรก ส่งสัมผัสไปคำใดคำหนึ่งในวรรคต่อไป ประการที่ 2 ลีลาสัมผัสแบบร่ายสุภาพเพียงแต่ตอนจบข้อความไม่มีโคลงรองรับ ประการที่ 3 เล่นเสียงในคำคือ ใช้คำภาษาไทยมาตรฐานกับภาษาไทยมาตรฐานบ้าง ใช้ภาษาไทยมาตรฐานกับคำภาษาถิ่นล้านนาบ้าง และประการที่ 4 การสัมผัสคำ จะสัมผัสเสียงสระเท่านั้น 2) ลีลาคำซ้อน คือการใช้คำอย่างน้อย 2 คำที่มีความหมายเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาเรียงเป็นเหมือนคำเดียวกัน การใช้คำลักษณะนี้ทำให้ความหมายก็ตี เสียงของคำก็ตี น่าฟังมากขึ้น เช่น เสื่อสาด อ้วนพี เป็นต้น หมายถึง เสื่อทางล้านนาเรียกว่า สาด อ้วน คือ คนที่มีร่างกายอวบอ้วน พี คือ คนที่อวบอ้วนใหญ่ ในคัมภีร์เทศน์มหาชาติเรื่อง พระเวสสันดรชาดกฉบับวิงวอนหลวง ผู้แต่งคัมภีร์ได้ใช้ลีลาการเล่นคำซ้อนบ่อยครั้งและใช้ลีลาภาษาหลายลักษณะ ดังนี้ 2.1 ใช้คำไทยซ้อนกับคำต่างประเทศ หมายถึง การใช้คำภาษาไทยแล้วซ้อนด้วยคำต่างประเทศ เช่น นัยน์ตา ทรัพย์สิน ชากศพ จะเห็นคำว่า นัยน์

ทรัพย์ ศพและขจีล้วนเป็นคำบาลีสันสกฤตบางคนยังไม่เข้าใจคำศัพท์ต่างประเทศนั้นจึงซ้อนคำไทยใน
ความหมายเดียวกันจึงเป็นคำใหม่ทีละ 2.2 ซ้อนเสริมเสียงวรรณยุกต์ เพราะภาษาไทยเป็นภาษามีสรรพคุณ
คำไทยที่มีสระและพยัญชนะเดียวกัน มีเสียงวรรณยุกต์ต่างกันเพียงเล็กน้อย ความหมายของคำก็จะแตกต่าง
กันไปด้วย ถ้าฟังผิดเพี้ยนไปหรือฟังไม่ถนัดก็จะทำให้เข้าใจความหมายผิดพลาดได้ จึงต้องมีการซ้อนคำขึ้น
เพื่อกำกับความหมายหรือเสียงวรรณยุกต์ให้ชัดเจน เช่น เสื้อ ใช้ซ้อนกับ ผ้า เป็น เสื้อผ้า หรือคำว่า เสื้อ ใช้
ซ้อนกับ สาง เป็น เสื้อสาง เป็นต้น 2.3 การใช้คำไทยซ้อนกับคำไทย เช่น ถ้อย คือ คำพูดใช้ซ้อนกับคำว่า คำ
เป็น ถ้อยคำ เป็นต้น 2.4 การซ้อนคำพ้อง เพราะคำไทยมีคำพ้องเสียงมาก ถ้าพูดเพียงคำเดียวก็น่าจะ
เข้าใจความหมายได้ จึงต้องใช้คำที่มีความหมายเหมือนกันมาซ้อนไว้เพื่อความหมายชัดเจน เช่น ฆ่า ใช้ซ้อน
กับ ฟัน เป็น ฆ่าฟัน เป็นต้น 2.5 การซ้อนคำหลายพยางค์ เพราะคำไทยส่วนมากเป็นคำพยางค์เดียว เวลาพูด
อาจฟังไม่ทัน หรือฟังไม่ถนัดก็จะทำให้เข้าใจความหมายผิดพลาดได้ จึงต้องซ้อนคำเพื่อบอกความหมายได้
ชัดเจน เช่น คับ ใช้ซ้อนกับ แคบ เป็น คับแคบ หรือ คำว่า เช็ก ใช้ซ้อนกับ ญ เป็น เช็ดถู หรือ คั้นคาน ดึง
ตาย เป็นต้น 3) ลีลาการซ้ำคำ หมายถึง มีคำหรือใช้คำทำนองเดียวกันอีกครั้งหนึ่งหรือหลายๆ ครั้ง เช่น พูด
ซ้ำ ตีซ้ำ หรือ ใช้คำซ้ำ ๆ กัน ส่วนมากจะเล่นคำคำเดียวทั้งคำวลีเดียวและคำหลายวลีโดยกล่าวซ้ำ ๆ เพื่อเน้น
ย้ำให้เห็นความสำคัญของเนื้อหาตอนนั้น เช่น "ดูนางอมิตตาปณนาเหย ภูที่เกล้าก็เกล้า ก็เทว่าเกล้าตายเกล้า
คร้าน เกล้าอยู่บ้านว่าเกล้าบรูศาศตรศิลป์ เหตุว่าบได้เรียนมาแต่เมื่อยังหนุ่มยังเล็ก ตำราเช่นเช็กภูที่ก็ได้เรียน
หล่อเหล็กหื้อเป็นธัมมชาติภูที่ก็ได้เรียน เป็นต้น "ปูพราหมณ์เฝ้าออกปากว่าววายววย ลงสะพานภูที่ขาด
กระดาดลายลงของภูที่เสียไป หมอนอันภูจักไว้หนุนหัวก็เสียไป มีดดาหน้อยจักไว้บาดเล็บดินเล็บมือก็เสียไป
 เป็นต้น หรือตอนที่พระนางมัทรีได้ผ้าผืนกับปลาสิกา มีลวดลายเป็นรูปหลายรูปว่า "ผ้าผืนนี้ชื่ออุทุมพรารเรือง
ร่วมฟ้า ดูหลากหลายทั้งหลาย เป็นตายายไยรอด ปูนดีดาสอดแยงดู ตาหนึ่งชื่อว่าสีเนรุหมายทวีป ตาหนึ่งน้ำสมุทรถิบ
ตีฟอง ตาหนึ่งรูปอุดรชูทวีปใหญ่ ตาหนึ่งชื่อว่ารูปบุปะวิเทหะใส่ปูนดู เป็นต้น 4) ลีลาคำภาษาถิ่น คือ คำที่ใช้ใน
ท้องถิ่น เมื่อประเทศไทยใช้ภาษากรุงเทพฯเป็นภาษาไทยมาตรฐาน ภาษาในถิ่นอื่นเช่น ภาคเหนือเรียกว่า ภาษา
คำเมือง เช่น คำกล่าวตัดพ้อของพระนางมยุสดีว่า "นางแก้วราชะมยุสดี มียสดีบิรารมวลงหมุ่ ก็เข้าไปสู่ภูแห่ง
ตน ยอประนมมือใส่เกล้า อันดูสองเจ้าเป็นทุกข์ หนีเสียสุขมาลำบาก ไพรฟ้าหากขับหนี หื้อลูกพรากสีพีแหล่ง
หล้า หื้อลูกพลัดไพรฟ้าและเสนา หื้อลูกกุมากลางดงพรากแม่ หื้อลูกกุม่าแผ่อยู่สนั่น หรือ ตอนพราณเจตบุตร
สอดดาใช้เล็งดูเยยะจะลิงจะลิง กลิ้งตาเมื่อพวยบนแล้วลงลุ่ม ชัดตาหันไปในคุ่มเอามือกั้งบังหน้าผากเล็งหา
 เป็นต้น 5) ลีลาการคำหลาก คือ คำที่มีความหมายเหมือนกัน ซึ่งมีมากหลากหลายคำ เรียกว่า คำไวพจน์ เช่น
ชื่อพระพุทธเจ้า มีคำเรียกหลายคำว่า ตถาคต พระชินสีห์ พระสัพพัญญู พระโลกวิทูร พระโลกนาถ เป็นต้น
คือ คำพ้องรูป คำพ้องเสียง และคำพ้องความหมายหรือคำพ้องความมี และ 6. ลีลาคำอื่น ๆ โดยเฉพาะ การใช้
คำภาษาบาลีสันสกฤต เช่น ภรรษา เป็น ขุนา สกฺล(ตระกูล) เป็น ขะกุล กิริยาเป็น ขิยา เป็นต้น

ส่วนการสรุปลีลาระดับประโยค มี 2 ลักษณะ คือ 1. การใช้ประโยคสั้น คือ การใช้ตามโครงสร้างลีลา
ภาษา โดยประยุกต์ใช้ภาษาตามแนวคิดระดับภาษาของ นิวแมน(Newman) แนวคิดโครงสร้างของวาทกรรม
ของกัลยา กุลสุวรรณ(2553 หน้า 81) และแนวคิดโครงสร้างวรรณกรรมของไพโรจน์ บุญประกอบ(2539 หน้า
53-76) เช่น ตอนนางมยุสดีขอพร 10 ประการโดยใช้ประธานตัวเดียวแต่ใช้กริยาหลายตัว คือ "ประโยค
ประธานเดียวแต่ซ้ำข้อความกริยาหลายประโยค เช่น คั้นข้าตายจากพรากพระเจ้าไปแล้ว ขอหื้อข้าได้ไปเกิดใน
ตระกูลอันล้ำเลิศคือ ตระกูลพระยา มัทราฐ มีรูปโฉมงามอาจสืบทกขบเข้าวิสาข ขอหื้อได้มาเกิดเป็นอัคคม
เหี้ยล้ำเลิศแห่งพระยาสิริราช ในปราสาทราชมณเฑียร เป็นต้น และ 2. การใช้ประโยคยาวดำเนินเรื่อง ใน
วรรณกรรมเทศน์มหาชาติเรื่องพระเวสสันดร ฉบับวิงวอนหลวง เริ่มต้นด้วยบทคาถาภาษาบาลีก่อนทุกๆ ตอน

แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทยทั้งภาษาในท้องถิ่นล้านนาและภาษาไทยกลาง ใช้ลีลาประโยคทั้งประโยคความรวมและประโยคความซ้อน เช่น ตอนที่พระนางมัทรีเคนตามหาสองกุมารว่า “ส่วนราชะมัทที่ระลีนี อันยังจะเดินไปแอ้วหาอังลูกรักทั้งสอง ด้วยอันลูกรักทั้งสอง บ่หันในทีใดที่นึ่งสักแห่ง สุตวิสัยอันจักไปแสวงหาคืนมาแล้ว เป็นต้น โดยสรุปผู้แต่งคัมภีร์ได้ลีลาประโยคครบทั้ง 4 แบบคือ ประโยคที่มีเนื้อความร่วมกัน(อันวาเนกรรณประโยค) ประโยคที่มีเนื้อความแย้งกัน (พยเรกรรณประโยค) ประโยคที่มีเนื้อความให้เลือกเอา(กัลป์ปานกรรณประโยค)และประโยคที่มีเนื้อความเป็นเหตุผลกัน(เหตุวาเนกรรณประโยค) โดยใช้ลีลาแบบคละกันไปกับประโยคสั้นบ้าง ประโยคความซ้อนบ้างและการใช้ประโยคความยาวที่เป็นความซ้อนนั้น ผู้แต่งคัมภีร์ได้ลีลาประโยคครบทั้ง 3 แบบเช่นกันคือ นามานุประโยค คุณานุประโยคและวิเศษณานุประโยค แต่ทั้ง 3 แบบนี้ไม่ค่อยมีมากนัก ส่วนมากจะเป็นประโยคความเดียวกับประโยคความรวม และ 3. สรุปลีลาระดับข้อความ. ลีลาการใช้ภาษาระดับข้อความ เป็นการใช้ภาษาที่มุ่งให้เกิดความงามในลักษณะภาพพจน์ โวหาร และรสวรรณคดี โดยแนวคิดของนิวแมน (Newman 1964) ได้ศึกษาภาษาชั้นนี้ สังเกตเห็นการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดในภาษาชั้น 2 ระดับ คือ การใช้ระดับศักดิ์สิทธิ์(scared usage) และการใช้ระดับสแลง (slang usage) ซึ่งคล้ายกับภาษาของคนชั้นสูงและคนธรรมดาทั่วไป ในระดับข้อความนี้คือ ลีลาระดับข้อความ ผู้วิจัยปรับประยุกต์ใช้แนวคิดด้วยลีลาระดับข้อความของวรวรรณ ศรียาภัย, 2557 หน้า 200 และ ปฏิพันธ์ อุทยานกุล (2559, หน้า 30-60)ซึ่งมีประเด็นวิเคราะห์ 3 ประเด็นดังนี้ 3.1 ลีลาด้านภาพพจน์มีการกล่าวบรรยายให้เกิดภาพพจน์ทำให้ผู้ฟังนึกภาพออกกว่า เป็นเช่นไร ด้านภาพพจน์นี้ผู้แต่งได้ใช้ธรรมชาติคือ ป่าไม้ ลำธารและภูเขา ใช้สัตว์ขนาดใหญ่มาอ้างมี 5 ลักษณะคือ ภาพพจน์เชิงอุปลักษณ์ ภาพพจน์ เเชิงอติพจน์ ภาพพจน์เชิงสัทพจน์ ภาพพจน์เชิงคำพจน์และภาพพจน์อื่น ๆ 3.2 ลีลาทางภาษาด้านโวหาร ผลการวิเคราะห์มีการใช้โวหารชื่นชมบ้าง เปรียบเทียบบ้าง สดุดีทำได้ฝากข้อคิด คุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้ฟังไว้อย่างประทับใจ การใช้โวหารนี้มีอ้างอิงหลายครั้ง เช่น บรรยายถึงพราหมณ์ชุกรนรานวิงหนีหมา 32 ตัวขึ้นต้นไม้ด้วยลีลาภาษาแบบลลนาว่า”เถ้าเล่าแก่กลัวตาย เพื่อหมาพราหมณ์หลายเลี้ยงไว้ 32 เลยไล่กวหน้ากหลังตัวนึ่งชื่อว่า หมาปูแก้วทางคิดมันติดวกหน้า เป็นหมาแก้วนกล่าเคยขบ ตัวนึ่งชื่อพุตูป ตัวนึ่งชื่อพุตูป ตัวนึ่งชื่อพุตูปแดงหยาบหากิน ตัวนึ่งชื่อพุตูปมอยหางปกรางไปทั่วป่า เสียงทั่วปารวายตรี ตัวนึ่งชื่ออ้ายหุรีหางดอก ตัวนึ่งชื่อพุตูปอกมันช่างเสาะสอกในลอม หลอนหันสัตว์มามันยอมไล่ เป็นต้น รวมทั้งลีลาโวหารกล่าวให้พราหมณ์เจตบุตรหลงเชื่อว่าเป็นผู้รับสารไปเชิญพระเวสสันดรกลับเมือง แม้แต่พระเวสสันดรเองชุกรนยังใช้โวหารชื่นชมการบำเพ็ญพรต สดุดีด้วยลีลาโวหารที่กล่าวถึงฝนโบกขรพัสว่า ไม่ใช่ตกสมัยนี้อย่างเดียวแม้แต่สมัยพระเวสสันดรก็ตกมาแล้วดังข้อความว่า “พระตนแก้วสัพพัญญูกล่าวว่า ดูราภิกขุทั้งหลาย ห่าฝนโบกขรพัสตกลงมา ในที่ชุ่มนุมนญาติกาพระตถาคตะ ในชาติเดียวนี้นี้มีเลย แม้ในชาติก่อน ห่าฝนโบกขรพัสก็ตกลงในที่ชุ่มนุมนญาติพี่น้องพระตถาคตะ ปางเมื่อเป็นพระยาเวสสันดรวันนั้นแล” และ 3.3 ลีลาทางภาษาด้านรสวรรณคดี ผลการวิเคราะห์มีการบรรยายถึงรสวรรณคดีต่างๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ร่วมทั้งการกล่าวชมความสวย ความงาม ความดีแบบเสาวรจนี การกล่าวสนุกสนาน กล่าวถึงธรรมชาติที่งดงามแบบนารีปราโมทย์ที่บรรยายอย่างชื่นอารมณ์ ทั้งอารมณ์โกรธที่เรียกว่า พิโรธวาทังเซน ของชาวเมืองสีพีที่ได้ข่าวว่าพระเวสสันดรบริจาตช้างปัจจัยนาเคนทร์ ต่างก็เศร้าโศกโกรธแค้นและรสนแห่งสลปังกพิสัยคือ การร้องไห้คร่ำครวญเพราะความทุกข์โศก เพราะความเอ็นดูสงสารโดยเฉพาะตอนที่นางมัทรีเที่ยวหาลูกกลับไปกลับมา ทุกหนทุกแห่งแต่ไม่พบ ถ้ามพระเวสสันดรก็ไม่ได้รับคำตอบจนนางเสียใจสลบแน่นิ่งกับพื้นอาศรม

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ลีลาภาษาในการเทศน์มหาชาติ เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับวิงวอนหลวง นี้ ผู้วิจัยแบ่งประเด็นไว้ 2 ประเด็นคือ 1) แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัย และ 2) ข้อค้นพบใหม่ ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัย การศึกษาลีลาภาษาในการเทศน์มหาชาติ เรื่องมหาเวสสันดรชาดก ฉบับวิงวอนหลวงในลีลาระดับคำและระดับประโยค ใช้กรอบแนวคิดทางสุนทรียศาสตร์ 2 แนวคิด ได้แก่ กรอบแนวคิดการจำแนกคำและกลุ่มคำ การจำแนกหมวดคำ ชนิดและโครงสร้างของวลีทางสุนทรียศาสตร์ของ จิตรลดา สวัสดิกุล (2554 หน้า 211-239) แนวคิดผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือ ของสุวิไล เปรมศรีรัตน์ ของสมทรง บุรุษพัฒน์ที่ได้ระบุว่าภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นภาษาที่พูดกันทางตอนเหนือของไทย ของกาญจนา เจริญศิริและคณะที่สรุปผลการศึกษาภาษาถิ่นเหนือที่ใช้บริเวณภาคเหนือตอนล่าง ของสายทิพย์ นุกุลกิจ. 2543 : 139 – 142 ของเปลื้อง ณ นคร (2542, หน้า 78-79) และ ของอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2547 ; 2548 ที่ได้จำแนกประเภทวจนลีลาในภาษาไทยและของ ประสิทธิ์ กาพย์กลอนจากตำราหลักภาษาและการใช้ภาษา การศึกษาระดับคำและระดับประโยค มีประเด็นให้วิเคราะห์ 3 ประเด็นคือ ลีลาระดับคำ ลีลาระดับประโยคและลีลาระดับข้อความดังนี้

ผลการศึกษาตามแนวคิดระดับคำและระดับประโยคได้สอดคล้องกับการแต่งวรรณกรรมเรื่องมหาชาติ เรื่อง พระเวสสันดร ฉบับวิงวอนหลวง ที่ใช้ลีลาภาษาตามกรอบระดับคำ 5 ประเด็น คือ การสัมผัสคำ การซ้อนคำ การซ้ำคำ การใช้ภาษาถิ่นและการหลกคำ ตามทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ (จิตรลดา สวัสดิกุล, 2529 หน้า 193-208) รวมทั้งการใช้ทฤษฎีหลัก 4 ทฤษฎี คือ 1. ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ 2. ทฤษฎีการโน้มน้าวใจ 3. ทฤษฎีการจูงใจของมาสโลว์ และ 4. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์

ผลการศึกษาระดับประโยคที่ใช้แนวคิดคล้ายกันและผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ ประสิทธิ์ กาพย์กลอน ที่กล่าวไว้ในหลักภาษาและการใช้ภาษาเรื่องการใช้ประโยคในภาษาไทยทั้ง เอกรรถประโยค ประโยคความเดียว อเนกรรถประโยค ประโยคความรวมและสังกรประโยค ประโยคความซ้อน ได้สอดคล้องกับการแต่งวรรณกรรมเรื่องมหาชาติเรื่อง พระเวสสันดร ฉบับวิงวอนหลวง

การศึกษาระดับข้อความ ผลการศึกษาระดับข้อความตามกรอบแนวคิดของ ชลธิชา บำรุงรักษ์ (2554, หน้า 128) กล่าวถึงระบบข้อความจากงานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความประเภทต่าง ๆ ในภาษาไทยว่า หมายถึง หน่วยทางภาษาที่แสดงการใช้ภาษาจริง ๆ ที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสาร ปรากฏต่อเนื่องกันในระดับที่สูงกว่าประโยคใด ๆ ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน ของจันทิมา อังคพนิชกิจ (2557, หน้า 17) กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความว่า ข้อความ คือ หน่วยหรือข้อมูลภาษาที่ใช้อยู่ในบริบททางการสื่อสารอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ใช้ภาษาในสังคม อาจเป็นถ้อยคำภาษาพูดหรือถ้อยคำภาษาเขียน อาจเป็นภาษามิรูปถ้อยคำหรือไร้อ้อยคำก็ได้ ของสมทรง บุรุษพัฒน์ (2537, หน้า 1-2) เรียกสัมพันธ์สาร (ข้อความ) จากหนังสือวัจนวิเคราะห การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความว่า วจนะ คือ คำพูดระหว่าง 2 คนขึ้นไป และวจนะซึ่งเป็นการพูดของคนคนเดียว วจนะมีใจความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีการเชื่อมโยงของข้อความและของวรรวรร ศรียาภย์ (2556, หน้า 200) สรุปความหมายของข้อความจากหนังสือภาษาศาสตร์ภาษาไทยว่า เป็นหน่วยภาษาที่สูงกว่าระดับประโยค มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตั้งแต่เริ่มต้นข้อความไปจนจบ มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนทั้งที่เป็นการสื่อสารคนเดียวและการสื่อสารแบบโต้ตอบกัน รวมทั้งแนวคิดของ สายทิพย์ นุกุลกิจ ที่ให้ความหมายของคำว่า ลีลา (Style) จากหนังสือวรรณกรรมไทย, วัฒนธรรม หนึ่งยี่ ที่ได้วิเคราะห์การใช้ภาษาภาพพจน์, กรณิการ์ พันชนะ ได้วิจัยเรื่อง การใช้คำในมหาชาติ, มัชฌิมา วีรศิลป์ ได้วิจัยวรรณกรรมล้านนา, พระนคร ปริงฤทธิ์ ได้วิจัยลีลาภาษาเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การเทศน์, พระประพิตร เผ่าสวัสดิ์ ได้

วิจัยลีลาภาษาเรื่อง การเทศน์มหาชาติล้านนา, ไพศาล สังข์เอี่ยม ได้วิจัยลีลาภาษาเรื่อง การวิเคราะหฺภูมิ ปัญญาชาวบ้านในมหาชาติล้านนา. วาทิธ ธรรมเชื้อ 2555 ได้วิจัยลีลาภาษาในวรรณกรรมล้านนา, ปฏิพันธ์ อุทยานกุล 2559 จากการวิจัยเรื่อง คำสาปแช่งในวรรณคดีไทยและพระสมชาติ นนทธมมิโก 2549 ได้ศึกษาคุณค่าการเทศน์มหาชาติในล้านนา แนวคิดทั้งหมดนี้ได้สอดคล้องกับการแต่งวรรณกรรมเรื่องมหาชาติเรื่อง พระเวสสันดร ฉบับวิงวอนหลวงทั้งหมดเพราะในคัมภีร์ดังกล่าวนี้ได้ใช้ลีลาด้านภาพพจน์อย่างน้อย 5 ลีลา ได้แก่ด้านอุปลักษณ์ ด้านอติพจน์ ด้านสัทพจน์ ด้านบุคลวัตและด้านอื่นๆ ด้านลีลาการใช้โวหารมี 4 ด้านคือ บรรยายโวหาร พรรณนาโวหาร เทศนาโวหารและสาธกโวหาร และลีลาด้านการใช้วรรณคดีได้ใช้ทั้ง 4 รส ได้แก่ เสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรธวาที และสลดลาปิงคพิสัย

ข้อค้นพบใหม่

จากการวิจัยเรื่อง ลีลาภาษาในการเทศน์มหาชาติ เรื่องมหาเวสสันดรชาดกนี้ ได้วิเคราะห์ข้อมูลในระดับคำ ระดับประโยคและระดับข้อความแล้วแล้วทำให้ได้ข้อค้นพบสิ่งใหม่ในการวิเคราะห์ในการใช้ลีลาภาษาทั้ง 3 ระดับสามารถสรุปได้ว่า คัมภีร์เทศน์มหาชาติเรื่อง พระเวสสันดรชาดก ฉบับวิงวอนหลวงมีการใช้ลีลาภาษาทุกระดับครบถ้วนตามหลักการแต่งวรรณกรรม จากการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบใหม่ดังนี้

ข้อค้นพบใหม่ระดับคำ ได้แก่ การเปลี่ยนเสียงของคำภาษาไทยภาคกลางเป็นเสียงคำในท้องถิ่นล้านนา และลีลาการหลีกคำต่างประเทศเป็นคำท้องถิ่นล้านนา โดยมีรายละเอียดดังนี้ คำศัพท์ที่ใช้จะมีการเปลี่ยนเสียงสระบ้าง เสียงพยัญชนะในถ้อยคำบ้าง โดยการเปลี่ยนไปตามระบบเสียงซึ่งเป็นกลวิธีที่ใช้คำภาษาไทยกลางคือ ผู้แต่งได้เปลี่ยนเสียงคำในฐานเกิดเดียวกันเป็นสำเนียงท้องถิ่นล้านนาเช่น พยัญชนะตัวที่ 3 ของวรรคจะเปลี่ยนเสียงเป็นเสียงพยัญชนะตัวที่ 1 ของวรรคนั้น เช่น คาง เป็น กาง เคย เป็น เกย ช้าง เป็น จ้าง ชื่นชม เป็น จื่นชม ทาง เป็น ตาง เทียว เป็น ตียว พี่ เป็น ปี่ พายัพ เป็น ป่ายแป เป็นตัน หรือถ้าไม่เปลี่ยนเสียงพยัญชนะคือ คงศัพท์เดิมอยู่ก็จักเปลี่ยนเสียงสระแทน เช่น กินเป็นกินใจ เป็น ใจ ต้นเป็นต้น เป็น ต้น ส่วนลีลาการหลีกคำภาษา ต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาบาลีและสันสกฤตจะหลีกคำเปลี่ยนเสียงของคำเป็นอีกเสียงหนึ่งแต่จะคงเป็นเสียงพยัญชนะในฐานกรณ์เดิม เช่น กริยา เป็น ขิยาตระกูล, เป็น ขะกุล สาธุ เป็น สาตุ พิจารณาเป็น ปิจจระนา ปราภนาเป็น ผาถะหนา เป็นต้น

ข้อค้นพบใหม่ระดับประโยค ได้แก่ ลีลาการเล่นเสียงซ้ำๆ ในประโยคบ้าง การใช้ประธานตัวเดียวแต่ใช้กริยาแสดงข้อความขยายหลายเรื่อง เช่น คำขอพร 10 ประการของนางมุสสดีว่า “ข้าแต่พระมหाराชเจ้า ผู้เป็นใหญ่แก่เทวดาสองสวรรค์ พระราชเจ้าหื้อพรแก่ข้าตั้งอัน ศรีสวัสดิ์จึงมีแก่พระราชเจ้าเทอะ คันข้าตายจากพรากพระเจ้าไปแล้ว ขอหื้อข้าได้ไปเกิดในตระกูลอันล้ำเลิศ คือตระกูลพระยามัทธาฐ มีรูปโฉมงามอาจลืบทกขบเข้าวิสาข ขอหื้อได้มาเกิดเป็นอัครมเหสีล้ำเลิศแห่งพระยาสิริราชในปราสาทราชมณเฑียร เกิดมาเป็นคนขอ หื้อมีตาและคิ้วอันเขียวก่องงาม ดุจดั่งตาลูกเนื้อและขอหื้อข้ามีชื่อว่ามุสสดี ฯ อันนึ่งขอหื้อข้ามีสีเนื้อเกลี้ยงอ่อนนุ่มมาล เป็นประดุจดั่งสีค่างมด่องแผ้ว บ่มีเศร้าหม่นหมอง อันนึ่งคนมีโทษทุจริตกมม อันทั้งราชทัณฑ์เช่นข้า ขอหื้อเขาได้ปล่อยพ้นจากอันตราย” หรือ การกล่าวซ้ำๆ วลีที่กลางหรือท้ายประโยค เช่น “ข้าแต่พระมหาระสีเป็นเจ้า สภาวะอันหาเพียธิบได้ แห่งพระระสีเจ้ายังมีอันชะรือ สภาวะอันหาทุกขลำบากแห่งเจ้าระสียังมีอันชะรือฯ ท่านยังคอยหื้ออิตตะตนเป็นไปด้วยมูละผลา อันเพิงแสวงหาอันชะรือ มูละผลา น้อยใหญ่ ยังมีมากได้บ่ยาก ยังเป็นไปด้วยอันชะรือฯ เหลือกและยังทั้งหลาย มิงูเป็นต้น บ่มีอันชะรือฯ การลำบากบิเบียนแห่งเนื้อทั้งหลาย บ่มีแก่พระระสีอันชะรือ” หรือ “บัดนี้กูที่เป็นผัวก็มาก้มหัวเรียกร้อง 32 ขวัญนางมัททินาถนึ่งจึ่งรีบเร็วมา ว่าลูกขึ้นมาเทอะยอดลิเนหาเทียมเท่า เป็นที่เหนาะหนองน้ำวชื่นเขียวใจ ลูก

มาทေးแม่สรืงวัยหนุ่มหน้า ฐานะที่นี้บใช้เป็นที่เจ้าเมื่อมรณ ลูกมาทေးแม่มีที่ผิวอ่อนพีเฮย แม่คอกลมตก ปล้อง เต็มว่าบ่หยอ้งก็หากดูๆ ลูกมาทေးแม่โสมสายเฮยสร้อยฟ้า ลูกมาทေးเมียกำพรัคินเทียมองค์ ทัดที่นี้ เป็นกลางดอยดงเถื่อนถ้ำ เถียง่านน้ำแก่สายธาร ลูกมาทေးแม่สรืนาการใจกว้าง ลูกขึ้นมาเป็นเพื่อนภู่พื่ออยู่ สร้างภาวนาธรรม ก่อนทေး” เป็นต้น หรือ “ตัวหนึ่งชื่อ...ตัวหนึ่งชื่อ...พระผู้เทศน์จักใช้เสียงเน้นย้ำให้โดดเด่น น่าฟัง หรือ บางครั้งใช้ประธานตัวเดียวแต่มีคำกริยา 5-10 คำ เช่น พวกเขา..ไปหาหมอเข้ม...ไปหาหมอซาเป...ไปหาหมอขี้จ้ม... เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้แต่งพยายามสร้างความโดดเด่นโดยหาวิธีแต่งที่น่าสนใจ พยายาม เขียนให้ดี ให้ถูกใจผู้ฟังหรือตามความต้องการที่เป็นแรงจูงใจของผู้ฟังนั่นเองซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎี ความต้องการของมาสโลว์ที่กล่าวถึงการจูงใจไว้ว่า การจูงใจจะเป็นไปตามลำดับของความต้องการอย่างมี ระเบียบ ซึ่งลำดับขั้นของความต้อการนี้แบ่งออก 5 ขั้น ดังนี้ 1. ความต้องการพื้นฐานทางร่างกาย (The Physiological Needs) ความต้องการในขั้นนี้เป็นความต้องการเพื่อการมีชีวิตอยู่ 2. ความต้องการความ มั่นคงปลอดภัย (The safety Needs) มนุษย์ต้องการความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคงในชีวิต 3. ความต้องการความรักและการเป็นเจ้าของ (The Belongingness and Love Need) ได้แก่ความต้องการที่จะ เข้าร่วมและได้รับการยอมรับจากสังคม ความเป็นมิตร และการยอมรับและความรักจากเพื่อนร่วมงาน รวมทั้ง ความเป็นเจ้าของ 4. ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง (The Esteem Needs) ความต้องการนี้มีความสำคัญ มากในการทางานได้แก่ ความต้องการได้รับความยกย่องนับถือ และความต้องการมีชื่อเสียง การมีสถานภาพที่ ดี มีตำแหน่งอันเป็นที่ยอมรับโดยทั่ว การมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นบุคคลสำคัญ และ 5. ความต้องการ ความสำเร็จในชีวิต (The Need for Self-Actualization) เป็นความต้องการขั้นสูงสุด มนุษย์ต้องการพัฒนา ตนเองให้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นเรื่อยไปทำให้ตัวเองดีเด่นที่สุดเป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์เก่งที่สุด เป็นต้น

ข้อค้นพบใหม่ระดับข้อความ ได้แก่ การกล่าวบรรยายให้เกิดภาพพจน์ทำให้ผู้ฟังนึกภาพออกว่า เป็น เช่นไร ด้านภาพพจน์นี้ผู้แต่งได้ใช้ธรรมชาติคือ ป่าไม้ ลำธารและภูเขา ใช้สัตว์ขนาดใหญ่มาอ้างเช่น ช้างสาร เสือ สิงโต ใช้ลักษณะของคนมากล่าวเช่น ลักษณะอัปลักษณ์ของพราหมณ์ชุก หรือบุรุษที่เข้าฝันของนางมัทรี และประการสุดท้ายจะอ้างถึงเครื่องประดับที่มีค่าเป็นแสนค่าบ้าง กองทัพที่ชาลีนำไปรับพระเวสสันดรที่สง่า งามบ้าง หรือ การใช้โวหารชื่นชมบ้าง เปรียบเทียบบ้าง สุดท้ายได้ฝากข้อคิด คุณธรรม จริยธรรมให้กับผู้ฟังไว้ อย่างประทับใจ การใช้โวหารนี้มีอ้างอิงหลายครั้ง เช่น บรรยายถึงพราหมณ์ชุกกรณรานวิงหนีหมา 32 ตัวขึ้น ต้นไม้ รวมทั้งลิลาวีทราลกล่าวให้พราณเจตบุตรหลงเชื่อว่าเป็นผู้รับสารไปเชิญพระเวสสันดรกลับเมือง แม้แต่ พระเวสสันดรชุกยังใช้โวหารชื่นชมการบำเพ็ญพรต สุดท้ายลิลาวีทราลที่กล่าวถึงฝนโบกขรพัสว่าไม่ใช่ตกสมัย น้อย่างเดียวแม้แต่สมัยพระเวสสันดรก็ตกมาแล้วและมีการบรรยายถึงสรรพคุณดีต่าง ๆ ทำให้ผู้ฟังเกิดอารมณ์ ร่วมทั้งการกล่าวชมความสวย ความงาม ความดีแบบสวารจณี การกล่าวสนุกสนาน กล่าวถึงธรรมชาติที่สวยงาม สดงดงามแบบนารีปราโมทย์ ทั้งอารมณ์โกรธของชาวเมืองสีพีที่ได้ข่าวว่าพระเวสสันดรบริจาชาข้างปัจจย นาคเณทร์แบบพิโรธวาทล และความเศร้าโศกและการร้องไห้คร่ำครวญเพราะความทุกข์โศกหรือ เพราะความ เ็นดูสงสารโดยเฉพาะตอนที่นางมัทรีเที่ยวหาลูกกลับไปกลับมา ทุกหนทุกแห่งแต่ไม่พบ ถามพระเวสสันดรก็ ไม่ได้รับคำตอบจนนางเสียใจสลบแน่นิ่งกับพื้นอาศรมหรือตอนที่พระเวสสันดรเห็นนางมัทรีสลบลงนึกว่านาง ตายแล้ว พระองค์คร่ำครวญต่างๆ นานาด้วยความสงสารนางมัทรี เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่องนี้ ยังมีประเด็นที่น่าสนใจที่สามารถศึกษาได้อีกหลายประเด็น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ เช่น

1. จากการศึกษาในระดับคำสามารถนำไปใช้กับการเลือกใช้คำในการเขียนภาษาไทยให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่หรือตรงกับกาลเทศะ
2. จากการศึกษาในระดับข้อความสามารถนำไปใช้กับการเลือกใช้คำในการเขียนภาษาไทยในชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับเนื้อหาตามโวหาร ตามวรรณคดีจนเกิดภาพพจน์ต่างๆ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป เช่น

1. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติเรื่อง เวสสันดรชาดกตามแนวทางใหม่ เช่น แบบจรรยาอมก ม่วน โดยเทศน์หลายธรรมาส์และเทศน์จบในเวลา 5-6 ชั่วโมง
2. ควรทำวิจัยเกี่ยวกับการเทศน์มหาชาติเรื่อง เวสสันดรชาดกตามแนวทางใหม่ โดยมีนักแสดงมาแสดงแบบลิเก แบบเพลงพื้นบ้านประกอบเรื่อง มีดนตรีประกอบ โดยมีพระเทศน์รูปเดียวที่เทศน์แบบสรุปจบภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง

บรรณานุกรม

- กรรณิการ์ พันชนะ. (2536). **มหาชาติวรรณกรรมพุทธศาสนา**. เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จิตรลดา สุวัติกุล. (2554). **วรรณคดีวิจารณ์แนวสุนทรินศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2541). **สุนทรียภาพในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- ประคอง นิมมานเหมินทร์. (2526). **มหาชาติลานนา : การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2539). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พชญณณ ศรีนวล. (2554). **วัจนลีลาในเพลงของบอย โกสิยพงษ์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระยาอนุমানราชชน. (2533). **การศึกษาวรรณคดีแห่งวรรณศิลป์**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ฟู อตฺตสิโว) (2554). **มหาชาติภาคพายัพ สำนวนเอก ฉบับสร้อยสังกร**. เชียงใหม่: แม่กษัพรินต์.
- รุ่งอรุณ ทิมขุนทดเถียร. (2552). **วัจนลีลาศาสตร์**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ลลลลนา ศิริเจริญ. (2525). **อลังการในมหาชาติคำหลวง**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วรรณ ศรียาภย์. (2556). ภาษาศาสตร์ . ภาษาไทย--การออกเสียง. ภาษาไทย--ไวยากรณ์. ภาษาไทย--
 อรรถศาสตร์. นนทบุรี: พิมพ์ลักษณ์.
- วาทีต ธรรมเชื้อ. (2555). การศึกษาวรรณกรรมล้านนาเรื่องมหชาติภาคพายัพ ฉบับสร้อยสังกร.
 กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรัสวดี อ๋องสกุล.(2544).ประวัติศาสตร์ล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- David Crystal and Pevo Davy, *Investigating. English Style* (London: Longman Group
 Ltd.1969), pp.9-10
- Gaotfey N.Looch and Mischael. H.short, *Style in fictich : A.Lingm;ficIntroduction to English
 fictional proac ZNew York: Longman Group Ltd, 1981), pp 38-39*